

Innholdsfortegnelse

Om boken..... 15

DEL I

Grunnleggende om helse retten 17

Kapittel 1

Introduksjon til helse retten 19

1.1 Helse retten og omsorgsrett 19

1.2 Kjennetegn ved helse retten 21

1.2.1 Grunnleggende prinsipper 21

1.2.2 Internasjonalisering 22

1.2.3 Hyppige lovendringer og teknologiutvikling 22

1.3 Historisk utvikling av helse retten 24

1.3.1 Ulike utviklingslinjer 24

1.3.2 Utviklingen av pasientrettigheter 26

1.3.3 Fra profesjonsetikk til profesjonslover 27

1.3.4 Begrunnelsen for helse lover 29

1.4 Helseforvaltningen 30

1.4.1 Helse- og omsorgsdepartementet og andre organer 30

1.4.2 Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet mfl. 32

Kapittel 2

Sentrale begreper, plikter og rettskilder 33

2.1 Helse- og omsorgsrettens aktører og begreper 33

2.1.1 Ulike aktører og begrepene pasient og bruker 33

2.1.2 Begrepene pårørende og nærmeste pårørende 33

2.1.3 Begrepet helsepersonell 34

2.1.4 Systemansvarlig og dataansvarlig/behandlingsansvarlig 35

2.2 Kompetanse og myndighet 35

2.2.1 Faktisk og formell kompetanse 35

2.2.2 Myndighet og myndighetsutøvelse 36

2.3 Andre sentrale begreper 37

2.3.1 Helse- og omsorgstjenesten 37

2.3.2 Helsehjelp 37

2.3.3 Behandling 39

2.3.4 Begrepet helseforskning 39

2.3 Plikter og rettigheter 39

2.3.1 Begrepet plikt, og plikter i helse- og omsorgstjenesten 39

2.3.2 Pliktsubjekter 40

2.3.3 Begrepet rettighet, og rettigheter i helse- og omsorgsretten 42

2.3.4 Rettsvirkninger 44

2.3.5 Etikk og anbefalinger 45

2.4	Rettskilder: kilder for «å finne» gjeldende rett.....	45
2.4.1	Noen utgangspunkter	45
2.4.2	Grunnloven, lover, forskrifter og forarbeider.....	47
2.4.3	Rettspraksis og forvaltningspraksis	49
2.4.4	Internasjonale rettskilder og helserett	49
2.4.5	EU/EØS-rett	51
2.5	Inkorporeringen av GDPR innenfor helseretten	53
2.5.1	En generell personvernforordning (GDPR) med formål om å kunne dele og beskytte personopplysninger.....	53
2.5.2	Anvendelsen av GDPR innenfor helseretten	55

Kapittel 3

	Om etikk og helserettslige grunnprinsipper	61
3.1	Etikkens betydning i helse- og omsorgsretten.....	61
3.1.1	Etiske og rettslige dilemmaer, og refleksjon	61
3.1.2	Forskjellene mellom moral/etikk og jus.....	62
3.1.3	Etikken som del av rettens grunnstruktur	63
3.1.4	Pliktetikk og konsekvensetikk	64
3.1.5	Omsorgsetikk og altruisme.....	65
3.2	Grunnleggende prinsipper i helseretten.....	66
3.3	Verdighetsprinsippet og forsvarlighetsprinsippet	68
3.1.1	Beskyttelsesprinsippet	68
3.1.2	Forsvarlighetsprinsippet.....	69
3.3.3	Verdighet, trygghet og tillit	71
3.3.4	Verdighet og konfidensialitetsprinsippet	72
3.3.5	Verdighet og åpenhetsprinsippet.....	72
3.3.6	Klageprinsippet og kommunikasjonsprinsippet.....	73
3.4	Autonomi og legalitetsprinsippet	73
3.4.1	Frivillighet som utslag av beskyttelse mot inngrep	73
3.4.2	Omsorgsplikten og mulige konflikter med autonomiprinsippet	75
3.5	Ressursprinsippet.....	76
3.5.1	Ressursprinsippet's begrunnelse og innhold	76
3.5.2	Formålet om å motvirke defensiv medisin og overbehandling	78
3.5.3	Tilrettelegging gjennom klare ansvarsforhold	79
3.6	Likhetsprinsippet og rettferdighet.....	79
3.7	Prinsippenes betydning ved behandling av barn	80

DEL II

	Grunnleggende pasientrettigheter og plikter.....	83
--	--	----

Kapittel 4

	Ivaretagelse av behovet for helse og omsorg	85
4.1	Grunnleggende rettighet til helsehjelp	85
4.1.1	Beskyttelsen av liv og helse	85
4.1.2	Retten til helse som menneskerettighet	86
4.1.3	Beskyttelse mot diskriminering	89
4.2	Pliktsubjekter på ulike nivåer.....	92
4.2.1	Behandlerrelasjonen og nivåene i helsetjenesten	92
4.2.2	Om statseide helseforetak.....	93
4.2.3	Kravene til tilbudet og metodene som tilbys.....	95

4.2.4	Fordelingen mellom kommuner og regioner.....	96
4.3	Retten til nødvendig helsehjelp i pbrl. § 2-1	98
4.3.1	Øyeblikkelig og nødvendig helsehjelp	98
4.3.2	Undersøkelsesplikten går lenger enn plikten til å gi behandling	99
4.3.3	Retten til nødvendige helse- og omsorgstjenester fra kommunen.....	100
4.3.4	Retten til hjelp, vurdering og frist i spesialisthelsetjenesten	101
4.4	Retten til spesialiserte helsetjenester og bestemte metoder. Sammenhengen med forsvarlighetsplikten	103
4.4.1	Minstestandard og bestemt metoder	103
4.4.2	Vedtaket fra Statens helsetilsyn, 2019.....	105
4.4.3	Nedleggelse av behandlingstilbud	106
4.5	Vurdering av usikkerhet som del av rettigheten	107
4.5.1	Usikkerhet om nytteverdi og effekt	107
4.5.2	Klinisk utprøving som del av pasientforløpet	108
4.5.3	Avgrensninger mot øyeblikkelig hjelp	109
4.6	Kostnadselementet vurdert i lys av alvorlighet og rettferdighet	109
4.6.1	Relativitet og beregninger	109
4.6.2	Offentlige dokumentere og lovregulering av veiledere.....	110
4.6.3	Lik rett til nødvendig helsehjelp	112
4.6.4	Ulikhet som følge av ulik biologi og muligheter for å oppnå et effektivt behandlingstilbud.....	116
4.6.5	Investeringer i nye behandlingsmetoder	118
4.7	Pasienters muligheter og rett til å nekte hjelp.....	118
4.8	Mer om bakgrunn for dagens reguleringer.....	120
4.8.1	Kort om historien og diskusjonen om pbrl. § 2-1 b.....	120
4.8.2	Andre nordiske land	122

Kapittel 5

Forsvarlighetsplikten	124
5.1 Forsvarlighetsplikten	124
5.1.1 En dynamisk, rettslig og faglig standard	124
5.2.2 Årvåkenhet og skadeevne	126
5.2.3 Forsvarlighet og nye metoder	126
5.2 Innrette seg etter egne kvalifikasjoner og samarbeid.....	127
5.3 Flere bestemmelser som omfatter forsvarlighet	128
5.3.1 Forsvarlighet ved bruk av medhjelpere.....	128
5.3.2 Forsvarlighet og pliktmessig avhold.....	129
5.3.3 Forsvarlig rekvirering og utdeling av legemidler	129
5.4 Omsorgsfull hjelp.....	131
5.5 Helsepersonells bruk av alternativ behandling	132
5.6 Begrensninger i adgangen til markedsføring	132
5.7 Varsling	133

Kapittel 6

Rettigheter og plikter i helseforskning	134
6.1 Helseforskning og reguleringer	134
6.2 Rettslig grunnlag for helseforskning	135
6.3 Grunnleggende krav til helseforskning	136
6.3.1 Forholdsmessighet og frivillighet.....	136
6.3.2 Forsvarlighet i helseforskning	137

6.4	Helseforskningsloven, begreper og reguleringer.....	139
6.4.1	Lovens virkeområde, begrep og krav til vitenskapelig metode	139
6.4.2	Pilotstudier og klinisk forskning.....	140
6.5	Dilemmaer og utfordringer	141

Kapittel 7

Samtykke og informasjon.....	143
7.1 Samtykke	143
7.2 Samtykkekompetanse og helserettslig myndighetsalder....	145
7.2.1 Samtykke og kompetanse ved helsehjelp.....	145
7.2.2 Særlig om samtykkekompetanse i helseforskning	146
7.3 Retten til informasjon	147
7.3.1 Informasjon som grunnlag for gyldig samtykke og for medvirkning	147
7.3.2 All informasjon med mindre det foreligger nødrett	148
7.3.3 Retten til å motsette seg informasjon	148
7.3.4 Krav til informasjonens form	149
7.4 Retten til å medvirke i helsehjelpen.....	149
7.5 Rettigheter for pårørende og nærmeste pårørende.....	149
7.6 Omsorgsansvaret for barn og barns rettigheter.....	150
7.6.1 Generelt om omsorgs- og forvalteransvaret når det gjelder barn	150
7.6.2 Barn og unges selvbestemmelsesrett og foreldres beslutningsansvar.....	151
7.6.3 Barn over 16 år	152
7.6.4 Retten til en åpen fremtid og til forsvarlig helsehjelp	153
7.6.5 Helseregisterloven og barns rettigheter	154
7.7 Konflikt mellom foreldre og barn, eller foreldre og helsepersonell	156
7.8 Mistanke om omsorgssvikt fra foreldre og barnevernets undersøkelsesansvar	158
7.8.1 Barnevernloven	158
7.8.2 Meldinger til barneverntjenesten etter hpl. § 33.....	159
7.8.3 Hjelpetiltak	160

DEL III

Behandling av personopplysninger og biologisk materiale	163
---	-----

Kapittel 8

Heslovene og personvernforordningen.....	165
8.1 Anvendelsen av helselovene i lys av personvernforordningen (GDPR)	165
8.2 Nødvendighetsvilkår og forholdsmessighet	167
8.3 Konkrete utfordringer, belyst med kasuistikk og uttalelser	169
8.3.1 Uttalelser om forholdet til GDPR	169
8.3.2 Sammenhenger mellom helseforskningsloven og GDPR	171
8.3.3 Kravene til tydelige rettslige ansvarsforhold, beslutningsmyndighet og roller....	172
8.3.4 Risikovurderinger og unntak fra taushetsplikten.....	172
8.3.5 Økt adgang til å benytte helseopplysninger dersom risikoen er lav og at de beskyttes	174

8.4	Legaldefinisjoner og endringer i begrepet anonym	175
8.4.1	Nye begreper eller nytt innhold.....	175
8.4.2	Legaldefinisjonen av personopplysninger og helseopplysninger.....	175
8.4.3	Anonyme opplysninger og aidentifiserte opplysninger	177
8.4.4	Forbudet mot å behandle sensitive opplysninger.....	180
8.5	Risikovurderinger ved behandling av helseopplysninger	180
8.6	Rettslig grunnlag for behandling av helseopplysninger	183
8.7	Beslutninger om behandling av helseopplysninger.....	185

Kapittel 9

Taushetsplikten og behandlingen av helseopplysninger	187
9.1 Taushetsplikten og retten til konfidensialitet	187
9.2 Unntak fra taushetsplikten	190
9.3 Samtykke til opphevelse av taushetsplikten	192
9.4 Forsvarlighet som begrunnelse for kommunikasjon og deling av helseopplysninger: «need to know»	192
9.5 Interesseavveininger som begrunnelse for kommunikasjon og deling av helseopplysninger	193
9.6 Opplysnings- og meldeplikter	194
9.6.1 Pålegg når lovbestemte vilkår er oppfylt	194
9.6.2 Opplysningsplikt til sosialtjenesten og barneverntjenesten	195
9.7 Taushetsplikten og forbud mot vitneførsel og bevis	196
9.8 Taushetsplikt og offentlig innsyn	198

Kapittel 10

Dokumentasjonsplikten	200
10.1 Pasientjournal og behandlingsrettede registre	200
10.2 Plikten til å dokumentere	200
10.2.1 Behandling av epikriser	203
10.2.2 Landsdekkende journal og kjernejournal	204
10.2.3 Sekundære anvendelsesområder	205
10.2.4 Bruk av ulovlig dokumentasjon	206
10.3 Retten til innsyn i egen journal og kopi	207
10.3.1 Innsynsrett og grunnlaget for å nekte innsyn	207
10.3.2 Innsyn i informasjon avgitt av andre – komparentinformasjon	208
10.3.3 Pårørendes rettigheter til journalopplysninger	208
10.4 Retting og sletting av journal	208
10.5 Fortrolighet og tilgjengelighet	209

Kapittel 11

Mer om helseforskning med utgangspunkt i personopplysninger og om biobanker	211
11.1 Ulike lovreguleringer som må vurderes i sammenheng	211
11.2 Kompatible rettsgrunnlag som tilstrekkelig ved behandling av personopplysninger	212
11.3 Grovinnledning av personopplysninger og risikovurderinger	213
11.3.1 Betydningen av inndelingen av opplysninger i GDPR og lovgivningen	213
11.4 Forhåndsgodkjenning fra REK og forskning uten samtykke	214
11.4.1 Vilkåret om tverrfaglig etisk vurdering	214
11.4.2 Forskning uten samtykke	215

11.5 Ikke rådføringsplikt ved helseforskning	216
11.6 Beslutninger om helseforskning og sanksjoner.....	217
11.7 Helseforskning og kvalitetsstudier	217
11.8 Publisering og offentlig innsyn i helseforskning	218
11.9 Behandlingsbiobank og forskningsbiobank.....	220
11.10 Rettslig grunnlag for behandling av biologisk materiale	222

Smittevern og folkehelse..... 223

Kapittel 12

Smittevern, folkehelse og helseberedskap	225
12.1 Beredskap og forebygging av helsetrusler	225
12.1.1 Lover som skal beskytte mot helsetrusler	225
12.1.2 Folkehelseloven og helseberedskapsloven	226
12.1.3 Smittevernloven	229
12.1.4 Smittevern og ikke «sunnhetspoliti».....	233
12.2 Beskyttelsesprinsippet og grunnvilkårene for inngrep	234
12.3 Smitteverntilsyn og administrative beslutningsnivåer	237
12.3.1 Om smittevern og fullmakter.....	237
12.3.2 Oppmerksomhetsplikt, gjennomføringsplikt og meldeplikter	241
12.4 Plikter og rettigheter for smittede	242
12.4.1 Undersøkelser og taushetsplikt	242
12.4.2 Plikter pålagt den smittede.....	243
12.4.3 Andre begrensninger for personer som er smittet eller mistenkt smittet	243
12.4.4 Retten til informasjon.....	244
12.4.5 Retten til smittevernhjelp.....	245
12.5 Plikter for helsepersonell som begrenser rettigheter for smittede	245
12.5.1 Meldeplikt	245
12.5.2 Legens og annet helsepersonells plikt til smittesporing uavhengig av taushetsplikten	247
12.5.3 Hjemmel for tvang og vedtak av Smittevernsmemda	248

Kapittel 13

Pandemien	251
13.1 Covid-19 og beskyttelsesprinsippet	251
13.1.1 Statens plikter og adgang til inngrep.....	251
13.1.2 Karantene og andre inngrep i bevegelsesfriheten med hjemmel i smvl. § 4-1 (1) d	253
13.2 Retten til helse og helsehjelp ved en pandemi	262
13.2.1 Tilrettelegging, økning av kapasiteten og oversikt.....	262
13.2.2 Retten til forsvarlig og nødvendig helsehjelp, samt endrede prioriteringer ved en pandemi.....	264
13.2.3 Om smittevernloven § 7-12 og pasient- og brukerrettighetsloven	266
13.3 Koronaloven	267
13.4 Vurderingstemaer for digital smittesporing: Smittestopp... 269	269
13.4.1 Rettslige reguleringer av digital smittesporing	269
13.4.2 Diskusjon om lokalt og /eller sentral lagring og formål	270
13.4.3 Frivillighet og samfunnshensyn	273
13.4.4 Datatilsynets vedtak om å forby Smittestopp gir grunnlag for diskusjon	276
13.5 Smittevernlovens ulike rettsvirkninger	278
13.6 Anvendelsen av administrative sanksjoner og straffeloven 281	281

Tvang og omsorgsovertakelse 284

Kapittel 14

Bruk av tvang i helse- og omsorgstjenesten	286
14.1 Tvang og reguleringer	286
14.1.1 Tvang for å ivareta et rettsgode.....	286
14.1.2 Rettskilder ved bruk av tvang.....	287
14.2 Kvalitative krav til rettsgrunlaget	287
14.3 Tvang for å gjennomføre somatisk helsetjeneste	289
14.4 Tvangsmyndighet i kommunene	289
14.4.1 Tvang etter helse- og omsorgstjenesteloven kap. 9 og 10.....	289
14.4.2 Vilkår for bruk av tvang og makt, og beslutninger om tvang.....	290
14.4.3 Tvang overfor rusmiddelmisbrukere	291
14.4.4 Samtykke til opphold og tilbakehold	291
14.5 Tvangsloven for psykisk helsevern	292
14.5.1 Formålet med tvangsloven og utfordringer	292
14.5.2 Faglig ansvarlig for tvangsvedtak og legeundersøkelser	293
14.5.3 Undersøkelser av personen for å avklare om vilkårene er oppfylt, og tidsbegrensningen på ti dager	294
14.5.4 Hovedbestemmelsen om tvangsinnleggelse.....	295
14.5.5 Tvang kan ikke utøves i pasientens hjem	296
14.5.6 Bruk av tvang i tilknytning til behandlingen.....	298
14.6 Tvangsernæring og rettsavgjørelser	298
14.6.1 Endringen i 2006 for å omfatte personer med spisesforstyrrelser	298
14.6.2 Tvangsmidler, mekaniske, avlåsning, legemidler og holding	299
14.6.3 Skjerming, restriksjoner i kontakt med omverdenen og beslag	299
14.6.4 Tvangsinnleggelse og tvangsbehandling ved spiseforstyrrelser	300
14.6.5 Dom på tvunget psykisk helsevern.....	303
14.7 Kontrollkommisjonen, rettslig prøvning og opphør av tvangsvedtak	304
14.8 Formålet om redusert tvangsbruk og lovforslag	305

Kapittel 15

Omsorgsovertakelse	307
15.1 Barnets beste og det biologiske prinsippet	307
15.2 Vedtak om omsorgsovertakelse og legeundersøkelse	308
15.2.1 Fylkesnemdas vedtak	308
15.2.2 Midlertidig vedtak – akutte situasjoner, og ordinære vedtak.....	309
15.3 Når foreldre plasserer barnet hos andre	309
15.4 Vedtak om medisinske undersøkelser og behandling av barn med særskilte behov	310
15.5 Plassering av barn når omsorgen er overtatt	310
15.5.1 Alternativer for plassering	310
15.5.2 Definisjon av fosterhjem	310
15.5.3 Plan for barnets omsorgssituasjon. Oppfølging og oversikt	311
15.5.4 Daglig omsorgsansvar for barnet	311
15.5.5 Samværsrett når omsorgen er tatt over.....	311

15.6	Fratakelse av foreldreansvaret – adopsjon	311
15.7	Opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse	312
15.8	Fare for menneskehandel.....	312
15.9	Adgangen til overprøving og kritikken av prosesser og av barnevernet	313
15.9.1	Adgangen til å overprøve vedtak fra Fylkesnemnden	313
15.9.2	Kritikken av barnevernet og Norge.....	313
15.9.3	Konsekvenser av feil og ansvaret for læring av feil.....	314
15.10	Plassering og tilbakehold av barn i institusjon	315
15.10.1	Tilbakehold uten eget samtykke	315
15.10.2	Tilbakehold i institusjon på grunnlag av samtykke	316

DEL VI

Styring og ledelse	317
---------------------------------	------------

Kapittel 16

Beslutningsmyndighet og ansvar	319	
16.1	Styringssystemer og ulike typer styring	319
16.2	Eieransvar og beslutningsmyndighet	320
16.3	Forsvarlig tilrettelegging i helsevirksomheter.....	322
16.3.1	Tilretteleggingsplikten	322
16.3.2	Internkontroll	324
16.3.3	Avgjørelser som gjelder brudd på systemansvaret	325
16.4	Habilitet og interessekonflikter	326
16.4.1	Lederes habilitet	326
16.4.2	Helsepersonells habilitet og ressursbruk	328
16.4.3	Teknologi og beslutninger	330
16.5	Koordinering av tjenester mellom og innad i behandlingsnivåene.....	332
16.5.1	Koordinering melleom nivåene og innad.....	332
16.5.2	Retten til individuell plan	332
16.5.3	Plikter for helseforetaket og kommunene	333
16.6	Forvaltningsrett og styring	333
16.6.1	Utøvelse av forvaltningsmyndighet og faktiske handler	333
16.6.2	Enkeltvedtak og forskrifter	335
16.6.3	Offentlig innsyn og åpenhet	336
16.7	Arbeidsrett, styring og helsetilsyn	336
16.7.1	Generelt om styringsretten og plikten.....	336
16.7.2	Begrensninger i styringsretten og plikter i forbindelse med oppgaver	338
16.7.3	Begrensninger i styringsretten ved ansettelse og opphør av ansettelsesforhold	341
16.7.4	Om autorisasjon, og om utdanning fra andre land.....	345
16.7.5	Reservasjonsrett for helsepersonell	347
16.8	Arbeidsgiveransvaret og tilsyn	350

Kapittel 17

Helse- og omsorgstjenester i kommunene.....	351	
17.1	Plikten til å ha bestemte tjenester.....	351
17.1.1	Nødvendige helse- og omsorgstjenester	351

17.1.2	Kravet til tjenestetilbudet.....	352
17.1.3	Forebyggende helsetjenester, jordmor og helsesykepleier.....	354
17.1.4	Sykehjemsplass, omsorgslønn og bolig.....	355
17.2	Rehabilitering og habilitering.....	355
17.3	Plikten til å organisere øyeblikkelig hjelp i kommunen	356
17.4	Retten til «institusjonsplass» i kommunen og ventelister ..	358
17.5	Retten til brukerstyrt assistanse.....	359
17.6	Fastlegeordningen.....	359
17.6.1	Lov og avtaler	359
17.6.2	Bakgrunnen og videre utvikling av ordningen	361
17.7	Evaluering av samhandlingsreformen	362

Kapittel 18

	Spesialisthelsetjenester og andre tjenester	364
18.1	Plikten til å tilby og å organisere spesialisthelsetjenester ..	364
18.2	Pliktene til å tilby forsvarlige og nødvendige spesialisthelsetjeneste	365
18.2.1	Sørge for ansvaret	365
18.2.2	Systemansvaret og kravet til klare ansvarsforhold	366
18.2.3	Nødvendig opplæring	367
18.2.4	Oversikt over helsetjenestetilbudet	368
18.3	Om de regionale helseforetak og helseforetak som sykehus	368
18.3.1	Regionale helseforetak	368
18.3.2	Helseforetak som sykehus.....	369
18.4	Tannhelsetjenesten	370
18.5	Apotek.....	370
18.5.1	Apotek som del av behandlingsskjeden	370
18.5.2	Apotekenes rettslige ansvar	371

DEL VII

	Klagerett, reaksjoner og straff.....	373
--	--------------------------------------	-----

Kapittel 19

	Retten til å klage og rettsvirkninger	375
19.1	Klagesystemer.....	375
19.1.1	Retten til å klage	375
19.1.2	Anmodningsretten.....	376
19.1.3	Pasient- og brukerombudsordningen	376
19.2	Rettslig oppfølging og ansvarssystemer	377
19.2.1	Rettslige ansvarssystemer	377
19.2.2	Helsetilsynet og Helsepersonellnemnda	378
19.3	Svikt i systemer systemansvaret og databehandlingsansvaret	379
19.4	Tvangsmulkt og foretaksstraff overfor helsevirksomheter..	382
19.5	Personsvikt og reaksjoner	385
19.5.1	Formålet med reaksjoner	385

19.5.2 Advarsel, jf. hpl. § 56.....	386
19.5.3 Tilbakekall av autorisasjon mm.....	388
19.5.4 Suspensjon	391
19.5.5 Begrensing av autorisasjon	392
19.6 Vurderinger av fakta	394
19.6.1 Grunnlaget for faktavurderinger.....	394
19.6.2 Tidspunktet for vurderinger av egnethet	395
19.7 Domstolsprøving	396
19.7.1 Vedtak fra Helsetilsynet og Helsepersonellnemnda om reaksjoner.....	396
19.7.2 Ulike typer av vedtak	397
19.7.3 Vedtak om behandlingstilbudet.....	398
19.7.4 Opphevelse av vedtak eller fastsettelsesdom.....	401
19.8 Datatilsynet	403
19.9 Norsk pasientskadeerstatning	403

Kapittel 20

Undersøkelseskommissjonen og meldeplikter.....	406
20.1 Undersøkelseskommissjonen (UKOM)	406
20.2 Meldeplikter til UKOM	407
20.3 Fremgangsmåten ved meldinger til Undersøkelseskommissjonen	408
20.4 Utarbeidelse av rapport	409
Litteratur.....	410
Lovforkortelser	418
Andre forkortelser	421
Forarbeider	424
Rundskriv og veiledere	429
Internasjonale rettskilder og EU-rett	431
Stikkord	426